

та літератури, відзначаючи його заслуги в дослідах українського середньовіччя та козацьких літописів.

Марченко вважає, що від Костомарова і Куліша починається нова, «буржуазна» українська історіографія. І він у цьому томі не зачіпає.

В цілому праця Марченка терпить на ту саму недугу, що й більшість творів радянських істориків — партійність, суб'єктивізм і тенденційність в наświetленні історичних явищ й історичних творів. Проте, не зважаючи на ці основні хиби, в книжці Марченка чимало цікавих думок та гіпотез. Зокрема доволі сильно підкреслено в деяких місцях імперіялістичну суть політики царської Москви супроти українського народу. І саме в цьому ми добачуємо певне «novum» в інтерпретації нашого минулого в УРСР: історіографія Марченка свідчить про частинну переоцінку радянськими істориками недавніх історичних концепцій «меншого лиха», згідно з якими прилучення України до Росії вважалося відносним добром і таким чином виправдувалося русифікаційну політику царату супроти українського народу.

Любомир Винар

Theodor Mackiw, *Mazepa im Lichte der Zeitgenössischen deutschen Quellen*. — Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. Том 174. Verlag Ukraine. München, 1963. 109 SS.

Студія д-ра Теодора Мацькова „Mazepa im Lichte der Zeitgenössischen deutschen Quellen“ — безперечно цінний вклад в історіографію Мазепинської доби.

Автор зібрав і — що головне — критично перевірів і проаналізував великий джерельний матеріал, зокрема тогочасні німецькі періодичні видання, а також мемуарну літературу. Окрім того, він використав (здебільшого для порівняльного аналізу) деякі цінні документальні джерела, серед них і архівні (зокрема з Віденського Державного Архіву).

Зовсім слушно відокремлює автор тогочасну періодику й мемуаристику, встановлюючи подекуди певний зв'язок між ними. Можливо, що варто було б виділити в окрему групу джерела офіційного походження, приміток, дипломатичні реляції О. Плейера й Г. Й. фон Кайзерлінга, хоч автор притягує їх лише для критичної перевірки тогочасної літератури.

Для своєї студії автор використав велику літературу — старшу й новішу, аж до останніх публікацій включно (простора бібліографія подана на стор. 63-69 петітного друку), не лише українську й німецьку, але й російську, польську, англійську, шведську тощо. Зокрема він згадує відповідні праці своїх попередників — Д. Дорошенка, Б. Крушницького й І. Борщака, які свого часу дослідили низку німецьких джерел до історії мазепинської України.

Загалом автор добре впорався зі своїм — дуже нелегким — завданням. Оскільки він завжди шукає (й аналізує) перводжерела відомостей та інформацій тих пресових і мемуарних публікацій, що їх він досліджує, він має досить підстав робити власні висновки та оцінки. З другого боку, вірогідність своїх джерел він визначає шляхом конфронтації їх з безперечно встановленими в історичній науці фактами. Тому з основними вис-

новками автора — і щодо історіографічного та документального значення джерел, які він студіює, і щодо вартості кожного окремого джерела та його важливіших оповідань — можна цілковито погодитися.

Чималу вартість мають долучені до студії документальні матеріали з Віденського Державного Архіву, особливо лист гетьмана Мазепи до цесаря Йосифа I р. 1707.

Цікавий також ілюстративний матеріал, поданий у книзі, зокрема тогочасна мапа України Гомана.

Дуже добре, що автор додав до своєї студії англійське резюме. Можна було б побажати, щоб було ще українське резюме, а ще краще — щоб ця цінна праця була незабаром видана і в українській мові.

Олександр Оглоблин

Hans Kohn, *The Idea of Nationalism: A Study in Its Origins and Background*. New York. The Macmillan Company, 1961. 735 pp.

Американська історична наука останніми десятиліттями присвятила націоналізмові десятки важливих досліджень і поробила висновки, з якими варто ознайомлювати нашого читача. Ганс Когн, Карлтон Гайес, Бойд Шафер були першими піонерами на цьому полі й з того часу встигли змінити ставлення загалу американських істориків до цього важливого феномену.

Ганс Когн народився і провів студентські роки в Австро-Угорщині (Прага) яка, за висловами автора, була тоді «лабораторією націоналізму». Ще студентом він приймав участь в сionістичному русі. Потрапивши в полон за Першої світової війни до Росії він безпосередньо ознайомлюється з національними відносинами в імперії, а зокрема в Середній Азії. Перебуваючи потім в Парижі, Лондоні, Єрусалимі, в країнах Близького Сходу, він всюди вивчає націоналізм, а переїхавши до США і ставши професором коледжу, випускає більше десятка книг про різні аспекти націоналізму в різних країнах.

«Ідея націоналізму» являється його найважливішою книгою і, як вказує сам автор, є синтезом всіх його попередніх праць. Її важливість підтверджується тим, що вона вийшла в США між 1944 і 1961 роком дев'ятьма виданнями в англійській мові, двома в Німеччині та по одному в Італії й Мексико. Ця книга рекомендується американським студентам в університетах і коледжах.

Всупереч марксистському вченню, професор Когн твердить, що 19 і 20 століття являються епохою націоналізму, розповсюдження і домінування якого в сучасній формі почалося в Європі ще з часів «Руссо й Гердера та з Американської і Французької революцій», поступово охопивши всі інші континенти й народи. Перед згаданими революціями елементи націоналізму також існували в різних народів, але націоналізм був ще в стадії «інкубації». Інкубаційний період почався ще з стародавнього Ізраїлю й Греції. Власне, розглядові періоду «інкубації націоналізму», тобто епохам від античного світу й до французької революції 1789 р., й присвячена ця винятково цікава праця. (Націоналізмові 19 і 20 століть присвячена інша книга — „The Age of Nationalism“).